

סימן יט

בס"ד אלול תשס"א

אוצר החכמה

נשאלתי בדין הכנת מנה חמה בשבת אם מותר.

תשובה: נראה לענ"ד להתיר להכין את המנה חמה בכלי שלישי. והטעם נראה מאחר שיש מקילים אפילו בקלי הבישול בכלי שלישי. עיין אור לציון ח"ב (פרק ל אות ג) שכתב עלי תה יש בהם משום בישול וכמו שהביא במשנ"ב (סימן שיח ס"ק לט) בשם האחרונים, וכתב שם שיש לחוש שעלי תה דינם כקלי הבישול ולכן אין ליתנם אף בכלי שני, כמבואר בשו"ע שם (סעיף ד) שקלי הבישול מתבשלים בכלי שני. ונראה שמ"מ בכלי שלישי יש להקל. וכן משמע מהרמ"א שם (סעיף ה) שכתב לענין בישול אחר אפיה נהגו לזוהר לכתחלה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני, משמע דוקא בכלי שני, אבל בכלי שלישי מותר. וכ"כ הפרמ"ג שם בא"א (ס"ק לה) להתיר בכלי שלישי ע"ש. וראה עוד שם (באות ד) בהערה בד"ה ועוד. שכתב, והנה קפה אחר קלייתו עדיין אינו ראוי לאכילה, שהרי אם יתן את הקפה במים קרים לא יהא ראוי לשתייה, ועל כן לכו"ע יש בו משום בישול, ולכן אין ליתנו אלא בכלי שלישי שאינו מבשל ע"ש.

ב). אלא שיש לדון ע"פ דברי רמ"א (סימן שיח סעיף ד) שכתב וה"ה כל דבר קשה שאינו ראוי לאכול כלל בלא שרייה דאסור לשרותו בשבת דהוי גמר מלאכה. וא"כ לכאורה ה"ה כאן. אמנם יש לדייק בדבריו שדוקא אם אינו ראוי כלל לאכילה אז אסור, אמנם במנה חמה ראוייה היא לאכילה ע"י הדחק, ולכן אין זה בגדר גמר מלאכה. וראה עוד שם בביאור הלכה בד"ה והדחתן וכו', שכתב להוכיח שאין דין של מכה בפטיש בדבר אוכל וז"ל, וראיתי בפמ"ג בא"א (אות טז) שרצה לחדש דבר, בדבר שאינו יכול לאכול כלל בלי הדחה חיובו הוא משום מכה בפטיש. ומשום זה הקשה על הב"י והפרדס דאמאי מותר ליתן את הקוליים האספגין בצונן והניח בצ"ע. וגם הלבוש שם (אות ד) כתב לענין שריית דבר קשה דחיובו הוא משום מכה בפטיש ע"ש. וכתב אבל באמת לא נהירא דבר זה כלל וכבר תפס עליו הא"ר, דברש"י וכן ברמב"ם מבואר להדיא דחיובו הוא

דברי א"ח סימן יט בניהו

משום בישול, ור"ל שאמאי לא חייבוהו שם משום מכה בפטיש אלא ודאי דבאלו הענינים לא שייך מכה בפטיש, וממילא דבצונן דלא שייך בישול מותר, וכדברי הרמב"ם ורש"י מוכח להדיא בגמרא (לט.). דאמר רב יוסף גלגל הביצה חייב חטאת וע"ז אמר מר בריה דרבינא אף אנן נמי תנינא כל שבא וכו' חוץ מקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן, אלמא דבזה חיובא נמי משום מבשל וממילא דוקא בחמין. וכן איתא להדיא ביראים. וכן מתבאר מדברי מהרי"ו. וכן מדברי הכל בו. וכן נראה מדברי האור זרוע. והמאירי. והר"ן. שמכולם משמע דחיובא דוקא בחמין ומשום מבשל. ועוד קשה על הלבוש והפרמ"ג דאמאי בביצה שצלה אותה בחול ובאבק דרכים חייב רק מדרבנן, הרי היה לחייב מהתורה משום מכה בפטיש. ועוד קשה מדברי הגמרא (קמה.) והובא במרן (סימן שכר סעיף ד) שווי אוכלא משוינן, ואמאי נחייב משום מכה בפטיש כיון שהוא השוה דבר זה לאוכל, אלא ודאי דבענינים אלו של אוכל לא שייך מכה בפטיש. וסיים היוצא מדברינו דענין מכה בפטיש בדבר אוכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים, ואדרבה יש כמה סתירות לזה, ועל כן אין להחמיר בהדחה בצונן בשום גוונא כנלענ"ד ע"ש.

[המשנה](#)

ג). אלא דראיתי לגאון מהרש"ם ח"א (סימן קסד) שהעיר מדברי הירושלמי (פרק כלל גדול הלכה א) דאמרינן התם הדין דשחיק תומא כד מיפרך ברישא חייב משום דש, כד מברר בקליפתיה משום בורר, כד שחיק במדוכתא משום טוחן, כד יהיב משקין משום לש, גמר מלאכתו משום מכה בפטיש. הרי דחזינן דבאוכלים יש מכה בפטיש. וכתב ב' תירוצים א. דהבבלי חולק על הירושלמי וס"ל דאין מכה בפטיש באוכלים. ב. דכל האיסור הוא דוקא אם עושה לאחר זמן, אבל אם בשביל לאכול מיד גם לירושלמי אין בזה משום מכה בפטיש. וכ"כ הב"י (סימן שכא) שהביא לדברי הירושלמי הנ"ל וכתב שבספר התרומה וכן הסמ"ג והסמ"ק כתבו שאע"פ כן אין לאסור לקלוף שומים ובצלים לאכול לאלתר, וההיא דירושלמי לא מיירי בקולף לאכול לאלתר אלא בקולף להניח וכמו שפירש הר"ח, וכ"כ הג"ה בפכ"ב מהלכות שבת. ור' ירוחם כתב בח"ח שמה שאסר בירושלמי להסיר קליפתו דוקא כדי לשחקו אבל אם מסיר לו הקליפה כדי לאכלו כך מותר, וכן הדין בבצלים קטנים, וכ"כ בעה"ת כדי לאכלו

מיד מותר עכ"ד ע"ש. א"כ חזינן דאף מדברי הירושלמי נראה דאין דין מכה בפטיש אם קולף כדי לאכול מיד.

(ד). וראה עוד בספר לוית חן (אות מה) שהארץ בזה. וג"כ ציין לרבים מן האחרונים דס"ל דהבבלי חולק על הירושלמי. דכ"כ בספר אשל אברהם ניימרק (שבת לח:) שהוכיח מדברי הגמרא בשבת שאין דין מכה בפטיש באוכלים וכתב דהבבלי חולק על הירושלמי. וכ"כ בשו"ת תהלה לדוד ח"ב (סימן פב). וכ"כ בספר שושנים לדוד (שבת פרק כב משנה ב) ודחה את דברי הרב הון עשיר שפירש שהדחתן היא גמר מלאכתן היינו מכה בפטיש. והשיג עליו דאין מכה בפטיש באוכלים ע"ש. המתבאר מדברי האחרונים הנ"ל כדברי המשנ"ב בביאור הלכה דאין דין מכה בפטיש באוכלים ושלא כדברי הלבוש. ואף שבירושלמי מבואר שיש מכה בפטיש. י"ל או דהבבלי חולק על הירושלמי וקי"ל כבבלי. או דכל דברי הירושלמי הם דוקא אם עושה להניח, אבל אם עושה על מנת לאכול מיד גם לירושלמי אין איסור מכה בפטיש באוכלים.

(ה). ולפי"ז ה"ה בנידון דידן נראה דאין זה בגדר מכה בפטיש והוי כמו המטרנה של התינוקים שג"כ היא אבקת חלב שראוי לאוכלה ע"י הדחק ולכן מתירים להשתמש בו בשבת ה"ה כאן. ועיין שמירת שבת (פרק ח בהערה י) שהביא בשם הגר"ש אורייבך זצ"ל, דיתכן דלישה דאורייתא היא דוקא בלש שיהא ראוי לאפות, או שמתקן אותו ויכול להתקיים כך כלישת חרדל וכדומה, משא"כ לישה כזו שרגילין לעשות כשמכינים חלב מאבקה לתינוק אשר דרך אכילתו אך ורק ע"י לישה ואין עושין כלל לישה זו אלא כדי לאכול לאלתר, יתכן דקרוי רק בשם תיקון מאכל ולא לש וכמ"ש (סימן שכא סעיף יד) בביה"ל ד"ה שמא לענין קלי, שהוא כמו תיקון אוכל בעלמא דדרך אכילתו בכך, וכן יש להקל מפני שאין זה קרוי בשם לש עכ"ד ע"ש. וראה עוד בילקוט יוסף שבת (כרך ג עמוד רכו) שכתב דיש לעיין בקוביות מרק ובאבקת ג'לי אם מותר ליתנם במים שהים"ב דהא אין בישול אחר בישול וכו', וכתב בשם אביו שליט"א שעדיף ליתנם במים חמים שאין הים"ב ע"ש. והיינו כנ"ל כל שנחתנו בכלי שלישי אינו מבשל כמבואר לעיל. אמנם באבקות ג'לי ופודינג יש בעיה של לש וכפי שיבואר בהמשך.

(ו). ונראה עוד לענ"ד דאף לדברי הלבוש ועוד שהחמירו באוכלים דיש בהם משום מכה בפטיש נראה דבנידון דידן יודו שיש להקל. כי כל דבריהם הוא דוקא

דברי אורח סימן יט בניהו

אם הדבר לא ראוי לאכילה כלל אז הוי מכה בפטיש, אבל בדבר שהוא ראוי ע"י הדחק נראה שגם לשיטתם אין איסור. וכ"כ המהרש"ם בח"א (סימן קסד) שאף ללבוש אם ראוי ע"י הדחק אין בו איסור של מכה בפטיש ע"ש. ולכן במנה חמה שהיא ראויה לאכילה ע"י הדחק נראה דגם לדידהו אם מניחה בכלי שלישי שאין בו בישול יש להקל. ולכן נראה שאת המנה חמה יבין אותה ע"י כלי שלישי ובוה מסתלק מן ספק של איסור מבשל. וכן משאר חששות.

והנה עתה יצאה לאור חוברת אור תורה תשרי תשסב (ובסימן ג) נשאל בזה ידידי עוד משחר נעורים הרה"ג רבי אברהם שטרית שליט"א והאריך בזה כיד ה' הטובה עליו והסיק דאין להקל ליתן על המנה חמה מים חמים בעירוי מכלי ראשון ואף לא מכלי שני ע"ש. ובסוג מנה חמה שנעשית מאבקה שנעשית פירה יש לאסור עשייתה אפילו בכלי שלישי משום לש דבכלל גיבול הוי ורק ביו"ט שרי ע"ש. והיינו כדברינו הנ"ל דיש להתיר במנה חמה שאינה של פירה ליתן עליה מים חמים מכלי שלישי שבזה הקלו האחרונים גם בקלי הבישול כמבואר לעיל בדברינו. ורק בסוג של מנה חמה שעשויה פירה כתב לאסור דיש חשש של איסור לש יש לאסור גם בכלי שלישי.

וראה עוד בספר מנוחת אהבה (פרק ט אות טו) שג"כ כתב לאסור ליתן בשבת אבקת פודינג או אבקת פירה תפוחי אדמה בתוך מים או לתת מים עליהם ולערב בכף, משום שנוצרת בלילה עבה וכן הדין באבקת ג'לי שאסור ליתנה במים בשבת. (ובהערה 56) כתב והטעם שבאבקות אלו הם מתגבלות יפה ואינן ראויות לאכילה קודם גיבולן. (ובהערה 57) כתב ובאבקת ג'לי אף שמתקשה רק לאחר זמן מ"מ הו"ל גרמא באיסור לישה דאורייתא שאסור עכ"פ מדרבנן כמבואר (בפרק א סעיף יג) ע"ש. ומבואר דאם ראויים אבקות מסויימות לאכילה ע"י הדחק מותר ליתנם בכלי שלישי ולערבם ורק באבקות שאינם ראויים לאכילה כלל אסור משום לש כשעושה בלילה עבה וכמבואר לעיל. כן נראה לענ"ד.

קכא

דברי או"ח סימן יט בניהו

בסיכום:

[דברי חיים](#)

א. מנה חמה הרוצה לאוכלה בשבת נראה שישתמש בה ע"י כלי שלישי ובזה יאכלו ענבים וישבעו. ורק בסוג של פירה יש לאסור בשבת משום לש ורק ביו"ט יש להתיר להכינה. וה"ה שאסור ליתן אבקת פודינג או אבקת ג'לי במים בשבת מאחר ואבקות הללו אינם ראויים לאכילה כלל והוי ליה לש כשעושה בלילה עבה.

[1234567](#)

ב. אמנם אבקת חלב המטרנה וכדו' מותר בשבת לתת אותה בכלי שני של מים חמים ולערב היטב את האבקה ואף שבתחילה נעשית סמיכה, מאחר וכל מטרתו בערבוב הוא להמים את האבקה באופן שלא תישאר שום בלילה סמיכה מותר. עיין חזון איש או"ח (סימן נח אות ט), שמירת שבת כהלכתה (פרק ח הערה י), מנוחת אהבה (פרק ט אות יג), וכ"כ בשו"ת אור לציון (פרק לג אות ח).

ג. ומותר להכין טחינה בשבת. ומ"מ אין לערב בה שום או חומום אלא א"כ משנה בסדר הנתינה ובאופן הבחישה, דהיינו שיערב בצורת שתי וערב עד שיתערבב היטב. עיין אור לציון (פרק לג אות ז).

[הוציא חסידים](#)

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

דברי בניהו - ו: דין, בניהו בן יששכר ידידיה (20) {20} עמוד מס: 128 הודפס ע"י אוצר החכמה